

»TAJ MLADIĆ IMA — BUDUĆNOST«

Milivoj Nenin

POLJA će u narednih nekoliko brojeva objavljivati pisma upućena Svetislavu Stefanoviću iz pera Stanislava Vinavera, Milana Čurčina, Milana Savića, Isidore Sekulić, Marka Cara, Vladete Popovića, kao i nekih manje poznatih ličnosti.

Na taj način će se nedovoljno istražena — kontraverzna — ličnost Svetislava Stefanovića (1877—1944) osvetliti i iz drugog ugla. Naravno, to su samo kockice mozaika koje će govoriti i o onima koji ih slažu; ali najpre ćemo gledati sliku preko koje se nije nataložila nikakva druga boja.

U tom »prvom gledanju« se krije čar čitanja ovih pisama.

Svetislav Stefanović je u Mostaru, početkom XX veka, objavio tri knjige pesama (»Pesme originalne i prevedene«, I, II i III), knjigu proze (»Skice«), knjigu eseja (»Iz engleske književnosti«) i četiri knjige prevoda (»Dve pripovetke« Edgara Alana Pao, »Magbet«, »Julije Cezar« i »Mnogo vike ni oko šta« Viljema Šekspira). Sve to u periodu od 1902. do 1907. godine! Dakle, ako ga Beograd i Novi Sad nisu prihvatili kao pisca, Mostar jeste.

Prirodno je, otuda, da je u Mostaru imao veliki broj prijatelja. Pored Pahera i Kisića, ured-

u prisnijim odnosima sa mladim Čorovićem, s kojim se u isto vreme nalazio na studijama u Beču. Naime, Vladimir Čorović je studirao slavistiku i istoriju od 1904. do 1908. godine, a Stefanović je ponovo u Beču 1907. i 1908. godine. (Kažemo ponovo jer je već studirao u Beču.) Iz prepiske (koju ovde ne objavljujemo) znamo da je Vladimir Čorović, — koji se za razliku od Svetozara Čorovića, Stefanoviću obraća sa vi — učinio mnogo oko upisa, overe semestara i tome slično prilikom Stefanovićevog ponovnog studiranja u Beču. (Vladimir Čorović je 1906. godine pisao i o Stefanovićevoj poeziji u mostarskom »Prijeleglu«.)

Kao što se vidi iz ovih pisama pisci su bili primorani da budu okrenuti jedni drugima prvenstveno zbog čitalačke publike. Sakupljali su pretplatnike jedni drugima i to se smatralo toliko prirodnim da je ostalo zabeleženo da se čak Ljubomir Nedić nudio da sakuplja prenumerante Lazi Kostiću! Naravno, ovde saradnja nije toliko neobična i zasnovana je najpre na poštovanju i razumevanju, jer ugled koji je Stefanović uživao u Mostaru bio je zaslužen isključivo književnim radom. Pored nabrojanih knjiga s početka ove beleške mora se imati u vidu i plodna kritičarska aktivnost našeg kritičara u mostarskom »Prijeleglu«. Stefanovićevim sudovima se verovalo, njegove ocene su poštovane, njegova zapažanja najozbiljnije su razmatrana. . . Dovoljno je »pogledati« šta Stefanović piše o Vinaveru koji tada tek ulazi u svet literature. To slutimo iz odgovora Svetozara Čorovića: »Slažem se s tobom za Vinavera. Taj mladić ima — budućnosti, jer je istinski ta-

lenat.« Kao što se vidi Stefanović ni u pismima nije pisao »u prazno«, i tu je vodio neki svoj literarni rat za drugačije shvatanje književne činjenice.

nika i vlasnika »Male biblioteke«, Stefanović je bio u prijateljskim odnosima sa Svetozarom Čorovićem (1875-1919) i Vladimirom Čorovićem (1885-1941).

Ove objavljujemo samo deo sačuvane prepiske. Svetislav Stefanović je, čini nam se, bio

PISMA VLADIMIRA I SVETUZARA ČOROVIĆA SVETISLAVU STEFANOVIĆU

I

Dragi prijatelju,

Kisić vam je, sigurno, već pisao i zamolio vas, da mu pošaljete **Otela**. Ako **Otelo** nije uz vas, ili ako ga ne možete odmah poslati, molim vas, da mu pošaljete **Julija Cezara** ili onu treću Šekspirovu dramu, jer je rad, da odmah dade u štampu i da tim sveskama završi ovogodišnje bibliotekino kolo. Dakle pošaljite mu odmah, a on će se starati, da vas izdanjem i štampom zadovolji. Milo mi je, što se i vi uhvatiste u kolo pripovedača. Sa nestrpljenjem čekam, da ih štampane vidim, te ili u »Ljetopisu« ili i u zasebnoj knjizi. . . Ove Po-ove već su složene i štampaju se. Za 2-3 dana biće knjiga sasvim gotova.

Oprostite mi, da vam za sada ne mogu opširnije pisati, jer sam poslom preopterećen.

Iskren vam pozdrav od
vašega
Čorovića

ka će knjiga biti i koja joj je cijena, pa vas, kao prijatelja, molim, da budete tako dobri, te da mi u Kruševcu skupite koga pretplatnika. Ako baš ne možete vi, a ono podajte kome prijatelju, koji će se zauzeti. Na toj karti neka mi javi: koliko mu komada treba, da knjigu pošaljem, čim bude gotova. Unaprijed vam najsrdačnije zahvaljujem na tome.

Vašim pismom učinili ste me veoma radoznalim i ja jedva čekam, kada će vaše priče ugledati svijeta u **Letopisu**. Ja unaprijed znam, da će biti vike, jer se našim ljudima ne dopada ništa novo, ali, iskreno da rečem, ja do naših kritičara, — sa malim izuzetkom, — ne držim mnogo. Oni, ako koju ličnost vole ili mrze, prema tome joj i djela ocjenjuju i stoga u nas nema prave, objektivne kritike, nego čitate ili same pretjerane hvale, ili grdnje. Eto sa kakvom hukom dočekate Kočića, a ja, — i ako mu priznajem talenat, — ipak u njegovim pričama ne mogu da uživam, niti mi se čine onako savršene, za kakve ih hoće da istaknu. . .

Drugi put pišaću opširnije, a sad ništa, nego vam šaljem iskren, srpski pozdrav

Mostar 11/3 1904.

vaš
Čorović

II

Dragi prijatelju,

nemojte se čuditi, što vam do sada nijesam odgovorio na pismo, jer, eto, vidite iz priložene karte, da sam dao u štampu zbirku svojih kraćih stvari, koje neprestano sredujem. U karti stoji i koli-

III

Dragi gospod. Stefanović,

Srdačno Vam hvala na ljubaznom pismu. Ne možete pojmiti kakvu ste mi radost učinili! Bože moj, i ipak sve preturismo! I šta sve preturismo!

Hvala na odgovoru i pjesmama. Odgovor ulazi u ovaj broj (1. od nove godine), a pjesme u 2. Jednu pjesmu uzela mu je gđa Zagorka Kveber za svoju Jugoslovensku Zenu, koji je ozbiljan i koricistan časopis.

Svetozar je teško bolestan. Tuberkuloza u najjačem stepenu. Ubila ga 1 1/2 godina internacije i prisilnog vojačenja. A Santić ima kronično zapaljenje bubrega. Ovdje inače, — tu sam izbjegao iza zatvora u bolnice, da ne bi morao u vojsku — dosta živo. Radio se što se moglo, ali više politički nego književno. Badava, mi smo generacija što je most između dvaju vjekova i osuđeni, da budemo prelazni. Mnogo pozdrava
V. Čorović

I

Dragi moj Svetislave,

pošto sam čuo da si premješten u Čupriju, to ti se nisam htio javljati, jer sam znao da si u poslu i da ti nije do čitanja pisama, niti do pisanja odgovora. Sad si se, valjda, i odmorio malo od posla i evo me da ti se javim. Doduše nemam kakvih osobitijih novosti, da ti se pohvalim njima, ali može se pisati i bez novosti. Čitava četiri mjeseca bio sam ti u grdnom poslu, jer sam pisao nov roman, koga obećah »Glasniku«. Roman je sad gotov, upravo skica je gotova, a slučaju im ga u nastavcima. Počeće izlaziti od nove godine. Držim, da će se tebi svideti, jer i on dolazi po tvom čefiu. Osim toga neobičniji je; u Srba barem ne znam nikoga, koji je ovako što pisao. Da li će biti i dobar, hoće li mi uspjeti, to će se donije vidjeti. Ja se nadam... Kako ti se sviđi »Đulbegova Zejna«, koja se onomadne svrši u »N. Iskri«? Milo će mi biti ako je pročitaš i ako mi odgovoriš. To je jedna od mojih najboljih stvari (po mom mišljenju); barem mi se čini da sam uspio unijeti u našu književnost jedan nov ženski tip. Do sad ne znam da je ko u nas to iznosio. Možda će mi neko zamjeriti, da to nije »zdravo, jedro čeljade« nego (h)isterično. Ništa za to. Ja sam baš to i htio. Dodijale su mi već one nape otrcane »jedre« žene i djevojke; volim nešto novo, makar bilo i »bolesnije«. I opet te molim: javi mi svoje mišljenje o njoj.

Kako ti? Pišeš li šta novo? Vidim, da ti se treća knjiga u veliki štampa, ali neću da čitam dok se ne dovrši, pa ću onda.

Pozdravi sve na domu i primi iskren pozdrav

tvoj
Svetozar

II

Dragi Svetislave,

primio sam tvoje pismo i naredio knjižaru Duduču da odmah spremi novca za one knjige, koje su prodane. Ja ih nijesam mogao prodati zbog toga, što sam onda bio u Sarajevu, u Saboru. Dakle; što bude novaca, primiće ih.

Ja sam ovih dana položio mandat poslanički. Hoću i želim da se potpuno predam književnosti, a politika mi je u tome mnogo smetala. Zadnjih godina vrlo sam malo radio, a sve ovo što je štampano ove godine starijeg je datuma. Valjda ću sad moći nešto dati.

I prije bih ti pisao, ali nijesam znao adrese, jer si primjetao izmesta u mjesto za vojskom. Sad ćemo bar moći da se češće javimo jedan drugome.

Slažem se s tobom za Vinavera. Taj mladić ima — budućnost, jer je istinski talenat. Ja volim i ovako nesređenog, simpatičan mi.

Mnogo pozdrava
tebi i gospodi
tvoj Svetozar

III

Dragi Svetislave,

Hvala ti na čestitci. Vrlo mi je neprijatno što su u Beogradu priredivali predstavu u čast dvadesetpetogodišnjice; najvolio bih da su o tome ćutali. Našto to isticati? Sta to isticati? Sta sam to krupno dao, da treba slaviti godine rada?.. Sam znam koliko mi je čitav rad sitan i pišem još jedino zato, što mi je to i jedino pravo zadovoljstvo. Sebi pravim zadovoljstvo, a nikom ne škodim. Ali našto onda proslava?.. I smiješna je i ljuti me.

Onaj broj »Naroda« nikako i nigde ne mogoh da nađem. Politički list, pa niko nije čuvao brojeve. Čak ni u vlasnika nema. Kad ođem u Sarajevo tražicu po redakciju.

Mnogo pozdrava
i tebi i gospodi
tvoj Svetozar

nastavak sa str. 88

Tako ispade da su dovitljivci uspjeli da sred srca ljudske vere preobrazu pomamnog arkađijskog stvora u uskropljenika i okrutnog tamičara ženskih slasti. Drugim rečima, njima pode za rukom da u nekoliko naraštaja izmene tokove duhovnog nasliedavanja i svega ostalog što uz to ide. Danas, kada trnu i najsajnija sećanja, zaludno je pitati se u kakvoj su vezi Jednorog, taj hitri lovac na pohotljivi smeh razuzdanih devojaka, i onaj jezivi pokorni sluga, kušać ustajale vode, kome silnici dodaše teške konjske kopite, smrdljivi lavlji rep i stršan nalog da bdi nad raspupelom curom sve dok joj se ne sparui devičnjak, utihnu strasti, i dok ne postane zbrčkana zlooka baba.

Poznavajući najkrhikija mesta ljudskih čudi i smisao svih zavaravanja oko besmrtnosti, ti i takvi preci današnjih propovednika učenja o boljem životu, vremenom su do dogme utvrdili čudan nauk po kome Jednoroga može ukoriti isključivo cura čistog tela i netaknutog devičnjaka. Tobaže radi opšteg dobra, pravde i konačnog izbavljenja od jadi smrtnosti, oni ustoličiše, ničim čestitim potkrepljivu, tvrdnju o svrsishodnosti netžbušenog jumfera u usklavljanju zemaljskih stvari spram nepredvidljivog delovanja sudbine koju najavljuje samotni Jednorog.

III

Kopča kojom Pripovedač, pun sebe i svoje otrcano-urotničke teatralnosti, zatvara kutiju legende o Jednorogu, nekome se može učiniti jeftinom vašarskom đinduvom koja poseduje mističnu privlačnost velikog dijamantskog broša samo dokle doseže uticaj omamljivog levantinskog zagora u polumračnim prostorima kafane »Kod Ogledala«.

Pri svetlosti dana, za čoveka koji se iz znatiželje ili pukom igrom slucaja zadesio na toj opasnoj i sumračnoj periferiji svetova, ta će kopča ostati u sećanju samo kao kakva prostačka smicalica neuljudnog provincijskog šarlatana koji pred zgranutom i zajedljivom svetinom ume na vešt i sebi svojstven način da pretvori tuđ novac u šaku plehanih vojničkih

dugmadi. Za siromašnog čoveka i za sve one nesretne duše što žive život bez izbora, smisao kopče ili smisao pripovedačeve završnice, taj nejasni pečat nad tajnom priče, nosi neporecivu, teško pojmljivu i uništavajuću privlačnost iluzorne odmazde, za sve one dugo taložene i nikad stvarno ispravljene nepravde obezvređenog života.

Dakle, kao što se može pretpostaviti Jednoroga niko nije uspeo da ulovi. Nisu bile dovoljne svesne žrtve hiljada gologuzih svetica, ni sva njihova noćna bdenja, razdriljene mantije, dahtanja, prenemaganja, fanatična uzdisanja i lažne ekstaze po zaraslim čestarima u smišljeno zapuštenim ružičnjacima, el da bi se uhvatio Jednorog i na taj sumnjiv način pribavili rog, koža i papak kao, navodno, kapitalni dokazi o ispravnosti uputa problematične vere.

Ako izuzmemo velike tapiserije kojima anonimni konzervatori s mnogo truda i umeća usporavaju tok neumitnog propadanja, i ako tome pridodamo retke, učtve ali dozlaboga antikvarne aluzije sa kojima se stare dame i stare kurve ponekad služe da bi izokola, u diskretnom stilu prošlih dana opisale dobrog ljubavnika — pravog Jednoroga il' njegovu sablast, ipak niko nikada nije video.

Jedini pouzdan i svuda prisutan dokaz o njegovom postojanju — i naše čvrsto jemstvo da on zaista potiče sa beogradskih brda — jeste, širom Evrope rasprostranjen običaj da se iz ovakvih ili onakvih razloga ispruži desna ruka i pritom blago saviju svi prsti sem onog srednjeg, najdužeg. To je, naravno u prenosnom smislu, za jedne Sabazije, možda deo apotropејona, talisman, sunčani zrak ili mesečev uštap; za druge, to je simbol Isusa Hrista, pomazanika, kralja Jevreja i njegovog žrtvovanja; za treće, to je Fatimin muž Alija; za četvrte, neostvaren san nekog velikog državnika, a za pete, Prstenac, Prijap, Siva, Buda i koješta drugo. Naš će čovek, ove gore list, rođen da pobedi u tom znaku, jarnosno ili podsmehljivo, odmah prepoznati svoj Kurac. ○○○

Raša Todosijević

Moju poljanu pod Zvezdarom preplavio svrliški burjan. Dolutala o Ivanjdanu zverčica. Umiljava se burjanu kao razvigorac. Srce iz njega višnjev sok. Unosi mi s poljane čičak u kuću i u dušu. Pucam u čičak, u zrno burjana. Moja plava zverčica donosi mi u zubima nebo.

ZAŠTO
BAŠ
ŽIVOTINJE

Zlata Kocić

ČUVAJ SE MORSKIH
PASA

ČUVAJ SE MORSKIH PASA! (koji se riblje smeju, koji peru očnjake najnevinijom HIGI-JOM, koji umesto krokodilskog basa puštaju bezazleni galebov gli-gli-gli, koji nisu čuli za reč dasa i ne talasaju tajfunski more, koji nose rep kao perušku i ispod pasa nož za sećenje hartije)

ČUVAJ SE PSA! (ime mu je vuk, pravi se čopav i cosav i sanjiv, možda je stvarno čorav — ko zna — al' voli da istera tuk na luk i uvijek leži ko zapeti luk i reži)

Ivan Rastegorac